

स्वामी रामानंद तीर्थ
मराठवाडा विद्यापीठ,
विष्णुपूरी, नांदेड ४३१६०६

बहिस्थ शिक्षण केंद्र

एम.ए. (बहिस्थ शिक्षण) द्वितीय
वर्ष

विषय : समाजशास्त्र

अभ्यासक्रम

शै.वर्ष २०२३—२४

विषय : समाजशास्त्र

अभ्यासक्रम

उद्दिष्टे

बहिस्थ शिक्षण घेणा—या विद्यार्थ्यांना —

१. भारतातील सामाजिक चळवळींची ओळख करून देणे.
२. भारतीय समाजातील वर्तमानकालीन सामाजिक समस्यांची जाणीव करून देणे.
३. सामाजिक संशोधनाबाबत विद्यार्थ्यांमध्ये जागृती निर्माण करणे.
४. सामाजिक संशोधन आराखडा व संशोधन प्रबंधातील विविध घटकांचा व प्रकरणांचा तसेच पध्दतींचा तंत्रासह परिचय करून देणे.
५. भारतातील ग्रामीण समाजाची ओळख करून देणे.
६. दूरस्थ समुदाय जीवनपध्दतीतील विविध समस्यांचा दूरस्थ विद्यार्थ्यांस माहिती देणे.
७. समाजातील विविध घटकांच्या आरोग्याबाबत जागृती निर्माण करणे
८. शासनाच्या विविध आरोग्यविषयक कार्यक्रमाची माहिती देणे.
९. सामाजिक संशोधन प्रक्रियेबाबत माहिती देणे.

एम.ए. (द्वितीय वर्ष)

समाजशास्त्र अभ्यासक्रम

पेपर क्र. ०५ सामाजिक संशोधनाची मुलतत्वे

पेपर क्र. ०६ भारतीय सामाजिक चळवळी

पेपर क्र. ०७ ग्रामीण समाजशास्त्र

पेपर क्र. ०८ लिंगभाव आणि समाज

.....

पेपर क्र. ०५ सामाजिक संशोधनाची मूलतत्वे पेपर कोड:

५.१ संशोधनाची ओळख

- ५.१.१ प्रास्तावीक
- ५.१.२ सामाजिक संशोधन: अर्थ, स्वरूप व वैशिष्ट्ये
- ५.१.३ सामाजिक संशोधनाचे महत्व
- ५.१.४ सामाजिक संशोधनातील अडचणी किंवा अडथळे

५.२ सामाजिक संशोधन प्रक्रिया प्रमुख अवस्था

- ५.२.१ संशोधन विषयाची निवड (समस्या सुतण)
- ५.२.२ गृहीत कृत्याची मांडणी
- ५.२.३ संशोधन आराखडा
- ५.२.४ तथ्य संकलन
- ५.२.५ तथ्याचे वर्गीकरण विश्लेषण
- ५.२.६ निष्कर्ष मांडणी
- ५.२.७ अहवाल लेखन

५.३ नमूना निवड पध्दती

- ५.३.१ नमूना निवड तंत्राचा अर्थ
- ५.३.२ नमूना निवडीचे आधारभूत घटक किंवा आधारतत्वे
- ५.३.३ नमूना निवडीचे प्रकार
- ५.३.४ नमूना निवडीचे महत्व किंवा आवश्यकता

५.४ तथ्य संकलनाची प्रमुख तंत्रे

- ५.४.१ तथ्याचा अर्थ व सामाजिक तथ्ये
- ५.४.२ तथ्ये व सामाजिक तथ्ये
- ५.४.३ तथ्यांची प्रमुख उगमस्थाने
- ५.४.४ निरीक्षण तंत्र
- ५.४.५ मुलाखत तंत्र
- ५.४.६ प्रश्नावली तंत्र
- ५.४.७ अनुसूची तंत्र

५.५ सामाजिक संशोधनातील प्रमुख पध्दती

- ५.५.१ आशय विश्लेषण पध्दती
- ५.५.२ व्यष्टी अध्ययन पध्दती
- ५.५.३ समाजमिती पध्दती
- ५.५.४ सर्वेक्षण पध्दती

५.६ संशोधन अहवाल लेखन

- ५.६.१ संशोधन अहवाल: अर्थ

- ५.६.२ अहवाल लेखनाचे महत्व
 ५.६.३ संशोधन अहवालातील प्रमुख घटक
 ५.६.४ संशोधन अहवाल लिखाणातील समस्या

संदर्भ ग्रंथावली

- ०१) प्रा. आगलावे प्रदीप(२००८)सामाजिक संशोधनातील शास्त्र व तंत्र साईनाथ प्रकाशन, नागपूर
 ०२) डॉ.बोधनकर व प्रा.अलोनी(२००३)सामाजिक संशोधन पध्दती साईनाथ प्रकाशन, नागपूर
 ०३) वेलनकर जयंत (१९८८) प्रबंध कसा लिहावा ?साहित्य प्रसाद केंद्र, नागपूर
 ०४) कायंदे पाटील गंगाधर(२००५)संशोधन पध्दती चैतन्य प्रकाशन, नाशिक
 ०५) सोमन मा.श.()सामाजिक संशोधनाची तंत्रे
 ०६) डॉ. खैरनार दिलीप()प्रगत सामाजिक संशोधन पध्दती.....
 ०७) प्रा. घाटोळे रा.ना. ()समाजशास्त्रीय संशोधन तत्व व प्रणाली.....
 ०८) भांडारकर पु.ल. () सामाजिक संशोधन पध्दती.....
 ०९) प्रा. घाटोळे रा.ना. () सामाजिक संशोधन तत्वे व पध्दती.....
 १०) डॉ. पाटील व.म. () सामाजिक संशोधन पध्दती.....
 ११) नाडगोडे गुरूनाथ () सामाजिक संशोधन पध्दती.....
 १२)करे, बिभीषण (२०१६)सामाजिक संशोधनाची मुलतत्वे , विद्या बुक्स, औरंगाबाद
 13) Kothari C.R. (2012)Research MethodologyN.A.I/ Publication, New Delhi
 14) Bajpai S.R.(1987) Methods of Social sumry / research, Kitab Ghar, Kanpur

पेपर क्र.०६ भारतीय सामाजिक चळवळी पेपर कोड:

६.१ सामाजिक चळवळीची ओळख

- ६.१.१ प्रास्ताविक
- ६.१.२ सामाजिक चळवळ : अर्थ व व्याख्या
- ६.१.३ सामाजिक चळवळीची कारणे
- ६.१.४ भारतीय सामाजिक चळवळ: महत्व
- ६.१.५ सामाजिक चळवळ आधारभूत घटक

६.२ नक्षलवादी चळवळ

- ६.२.१ प्रास्ताविक
- ६.२.२ भारतातील नक्षलवादी चळवळीचे स्वरूप
- ६.२.३ नक्षलवादी चळवळीची कारणे
- ६.२.४ नक्षलवादी चळवळीचे परिणाम
- ६.२.५ नक्षलवादी चळवळीच्या मागण्या आणि शासनाची भूमिका

६.३ पर्यावरण चळवळ

- ६.३.१ प्रास्ताविक
- ६.३.२ पर्यावरण चळवळीची ओळख
- ६.३.३ स्वरूप
- ६.३.४ चिपको आंदोलन
- ६.३.५ नर्मदा बचाव आंदोलन
- ६.३.६ एन्गॉन विरोधी चळवळ
- ६.३.७ जैतापूर अणुऊर्जा प्रकल्प आणि जन आंदोलन

६.४ महिलांची चळवळ

- ६.४.१ स्त्रीवाद
 - प्रस्तावना व ऐतिहासिक मांडणी
 - स्त्रीवादासंबंधी विविध विचारवंतांची मत मतांतरे
 - विविध दृष्टीकोण
- ६.४.२ भारतातील स्त्री चळवळ
 - पार्श्वभूमी व स्त्री चळवळीसाठी योगदान
 - हुंडाविरोधी चळवळ
 - पर्यावरणीय स्त्री चळवळी

६.५ दहशतवादी चळवळ

- ६.५.१ प्रास्ताविक
- ६.५.२ भारतातील दहशतवादी चळवळीचे स्वरूप
- ६.५.३ दहशतवादी चळवळीची कारणे
- ६.५.४ दहशतवादी चळवळीचे परिणाम

६.५.५ दहशतवादी चळवळीवरील उपाय

६.६ दलित चळवळ

६.६.१ प्रास्ताविक

६.६.२ भारतातील दलित चळवळीचे स्वरूप

६.६.३ महाराष्ट्रातील दलित चळवळ

६.६.४ दलित चळवळीच्या मागण्या

६.६.५ दलित चळवळीच्या समस्या

संदर्भ ग्रंथावली

.....

पेपर क्र. ०७ ग्रामीण समाजशास्त्र पेपर कोड:

७.१ ग्रामीण समाजाची ओळख

- ७.१.१ प्रास्ताविक
- ७.१.२ ग्रामीण समाज: अर्थ, व्याप्ती, स्तर
- ७.१.३ ग्रामीण समाजाचे महत्व व दर्जा
- ७.१.४ ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये
- ७.१.५ ग्रामीण समाज स्थान
- ७.१.६ ग्रामीण व शहरी समाजाची तुलना

७.२ ग्रामीण समस्या

- ७.२.१ प्रास्ताविक
- ७.२.२ ग्रामीण भागातील समस्या — वर्गीकरण
- ७.२.३ ग्रामीण समाजातील भौगोलिक महत्व
- ७.२.४ ग्रामीण समाजावरील धार्मिक प्रभाव
- ७.२.५ आर्थिक समस्या
- ७.२.६ सामाजिक समस्या
- ७.२.७ आरोग्य विषयक समस्या

७.३ ग्रामीण अर्थव्यवस्था

- ७.३.१ प्रास्ताविक
- ७.३.२ ग्रामीण अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये
- ७.३.३ ग्रामीण अर्थव्यवस्थेतील बलुतेदारी पध्दती
- ७.३.४ ग्रामीण अर्थव्यवस्थेच्या समस्या
- ७.३.५ ग्रामीण अर्थव्यवस्थेचे बदलते स्वरूप

७.४ स्थानिक स्वराज्य संस्था

- ७.४.१ स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा अर्थ, वैशिष्ट्ये, महत्व
- ७.४.२ ७३ वी घटना दुरुस्ती
- ७.४.३ ग्रामपंचायतीची रचना व कार्ये
- ७.४.४ पंचायत समितीची रचना व कार्ये
- ७.४.५ जिल्हा परिषदेची रचना व कार्ये
- ७.४.६ स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या समस्या

७.५ ग्रामीण विकास योजना

७.५.१ ग्रामीण विकास योजना

- प्रस्तावना
- ग्रामीण विकास योजनेची पार्श्वभूमी
- ग्रामीण विकासाचा अर्थ
- ग्रामीण विकास योजनेची वैशिष्ट्ये

७.५.२ ग्रामीण विकास योजनेची उद्दिष्टे

- ग्रामीण विकास कार्यक्रम
- ग्रामीण विकास योजनेचे फायदे
- ग्रामीण विकास योजनेचे तोटे

७.६ ग्रामीण सामाजिक परिवर्तन

७.६.१ प्रास्ताविक

७.६.२ सामाजिक परिवर्तनाचा अर्थ व स्वरूप

७.६.३ ग्रामीण सामाजिक परिवर्तनास कारणीभूत घटक

७.६.४ ग्रामीण परिवर्तनाच्या दिशा

७.६.५ ग्रामीण परिवर्तनातील अडथळे

संदर्भ ग्रंथावली

- ०१) डॉ. दा.धो. काचोळे () ग्रामीण समाजशास्त्र परिचय,
- ०२) डॉ. गुरूनाथ नागगोंडा () ग्रामीण समाजशास्त्र,.....
- ०३) डॉ. पी.के. कुलकर्णी() ग्रामीण नागरी समाजशास्त्र,.....
- ०४) प्रा. रा.ना. घाटोळे () ग्रामीण समाजशास्त्र व सामाजिक विकास,.....
- ०५) कै. भगवान बारबींड() भारतीय समाज,.....
- ०६) डॉ. चुनखडे पाटील () ग्रामीण समाजशास्त्र,.....
- ०७) डॉ. बढे जी.एस. () भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्था,
- ०८) डॉ. भोगले शांताराम() भारतीय स्थानिक स्वशासन,
- ०९) डॉ. बकाटे ए.आर.() महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या अधिनियम १९६१ आणि मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम १९५८.....
- १०) डॉ.शर्मा सीमा, डॉ. कवंर() भारतीय ग्रामीण स्थानिक प्रशासन,
- ११) डॉ. नामरे, प्रा. राजदेकर() ग्रामीण सरकारी संघटन आणि विकासासंबंधी सरकारी दृष्टीकोन,
- १२) डॉ. बंग के. आर.() भारतातील स्थानिक स्वशासन विशेष संदर्भ महाराष्ट्र राज्य,
- १३) डॉ. अशोक सोनकांबळे व प्रा. चांदोबा कहाळेकर () महाराष्ट्रातील ग्रामीण आणि नागरीस्थानिक स्वशासन,
- १४) डॉ. बी.एम. क—हाडे () ग्रामीण व नागरी समाजशास्त्र,.....

पेपर क्र. ०८ लिंगभाव आणि समाज पेपर कोड:

घटक क्र ८.१ लिंगभाव : संकल्पना व ओळख

- ८.१.१ लिंगभाव : अर्थ, स्वरूप व व्याप्ती
- ८.१.२ लिंगभावाची सामाजिक रचना
 - लिंग व सामाजिकरण
 - लिंग व कुटूंब
 - लिंग : जात व वर्ग
- ८.१.३ लिंगभेदभावाची विविध कारणे

घटक क्र. ८.२ लिंगभाव : समाजशास्त्रीय विश्लेषण

- ८.२.१ लिंगभाव : समाजशास्त्रीय स्वरूप
- ८.२.२ लिंगभाव : समाजशास्त्रीय व्याप्ती
- ८.२.३ लिंगभाव : समाजशास्त्राचे महत्व

घटक क्र. ८.३ स्त्रीवादी सिद्धांत

- ८.३.१ उदारमतवादी व समाजवादी सिद्धांत
- ८.३.२ मार्क्सवादी सिद्धांत
- ८.३.३ पर्यावरणवादी व दलित स्त्रीवाद

घटक क्र. ८.४ स्त्रीमूक्ती चळवळी

- ८.४.१ स्त्रीचळवळ : अर्थ व स्वरूप
- ८.४.२ भारतातील स्त्री चळवळी
(स्वातंत्र्यपूर्व काळ व स्वातंत्र्योत्तर काळ)
- ८.४.३ स्त्री विषयक कायदे

घटक क्र. ८.५ लिंगभाव आणि समकालीन समस्या

- ८.५.१ लिंग आणि शिक्षण
- ८.५.२ लिंग आणि आरोग्य
- ८.५.३ लिंग आणि राजकारण

घटक क्र. ८.६ लिंगभाव आणि विकास

- ८.६.१ लिंगभाव विकास : अर्थ व स्वरूप
- ८.६.२ लिंगभाव विकासाचे सिद्धांत
- ८.६.३ लिंगभाव विकासातील अडथळे

संदर्भ सूची :

- १) अग्रवाल बिना (१९८६), 'लिंगभाव व पर्यावरण विषयक चर्चा', रावत पब्लिकेशन्स, जयपूर
- २) दातार छाया (१९८४), 'स्त्री-पुरुष, ग्रंथाली प्रकाशन, पुणे.
- ३) भागवत कमल (१९८५), 'स्त्री चळवळीची वाटचाल, प्रगती प्रकाशन, पुणे.
- ४) केळकर मिना (१९९०), 'भारतीय स्त्री संकल्पना आणि प्रतिमा', नितीन प्रकाशन, पुणे
- ५) हट्टे चंद्रकला (), 'स्वातंत्र्योत्तर भारतीय स्त्री साहित्य', संस्कृती मंडळ, मुंबई.
- ६) साने गीता (१९८६), 'भारतीय स्त्री जीवन', मौज प्रकाशन, मुंबई.
- ७) रानडे प्रतिमा (१९९१), 'स्त्री प्रश्नांची चर्चा', पॉप्यूलर प्रकाशन, मुंबई.
- ८) पाध्ये कमल (), 'स्त्रीचे समाजातील स्थान आणि भूमिका', समाजवादी परिषद, पुणे.
- ९) लांजेवार ज्योती (२००५), 'भारतीय समाज आणि स्त्री', सुगावा प्रकाशन, पुणे.
- १०) कवी माधवी (१९९९), 'महिला कल्याण आणि विकास', विद्या प्रकाशन, पुणे.
- ११) संत दु.का. (२००३), 'मराठी स्त्री', पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे.